

آموزش ارزش‌ها

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶ / ۸ / ۶

تاریخ پذیرش و انتشار: ۱۳۹۷ / ۱۱ / ۶

زهرا بازرگان^۱

آموزش ارزش‌ها از فعالیت‌هایی است که در جامعه معاصر توجه ویژه سیاست‌گذاران آموزشی، مسئولین مدارس و اولیای دانش‌آموزان را به خود معطوف داشته است. سازمان‌های متعدد ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی اسناد مهمی را در زمینه لزوم توجه جدی نظام‌های آموزشی به این فعالیت تصویب و اعلام نموده‌اند. علاوه بر تداوم و افزایش مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در کشورها، یکی از علت‌های توجه به این موضوع، عدم موفقیت بسیاری از نظام‌های آموزشی در تربیت انسان‌های اخلاقی و مسئولیت‌پذیری است که قادر به همزیستی مسالمت‌آمیز در جهانی باشند که روز به روز بیشتر به سوی تکثر و لزوم همدلی با مردمی از فرهنگ‌ها و باورهای گوناگون پیش می‌رود.

دنیای متنوع و چند فرهنگی امروز از گروه‌های وسیع اجتماعی تشکیل شده است که پیش‌تر هریک با توجه به وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود فقط ارزش‌های خود را مقدس می‌دانند و تامین نیازهای خود را در اولویت قرار می‌دهند. طبیعی است که با چنین دیدگاهی همان‌گونه که شاهدیم؛ زندگی بشر در یک کره مشترک برای بسیاری از جوامع تهدیدآور و دستیابی به صلح پایدار با دیگر جوامع، توأم با همدردی، تفاهم و احترام متقابل دشوار شده است. نکته دیگر، عدم کارایی بسیاری از ارزش‌های آشکار یا پنهان امروز در حل مسائلی است که به علت تغییر و تحول چشمگیر جوامع پدیده آمده است.

در دهه‌های اخیر، توافقی‌های جهانی در زمینه تعلیم و تربیت با تاکید بر نقش آموزش به عنوان موثرترین عامل دستیابی به صلح، حقوق بشر و حذف هرگونه تبعیض، آموزش ارزش‌ها در مدرسه را از مهمترین وظایف مربیان در رشد اخلاقی و معنوی جامعه اعلام کرده است. مثلاً، ششمین کنفرانس منطقه‌ای یونسکو (۱۹۹۳) با شرکت وزرای آموزش و پرورش و مسئولین برنامه‌ریزی اقتصادی در آسیا و اقیانوسیه، با اذعان به این که توافق روی الویت‌های آموزشی دشوار است به نتیجه دست رسید که دو خواسته بزرگ منطقه به ترتیب توجه به ارزش‌ها، اخلاق و فرهنگ در آموزش و پرورش و دیگر، انجام اقدامات موثر برای بهبود وضعیت دختران و زنان در نظام‌های آموزشی است (UNESCO-CIDREE-A Sense of Belonging-۱۹۹۳).

^۱. دانشیار دانشگاه تهران

برنامه میان مدت یونسکو در سال‌های ۹۵-۹۰ میلادی تقویت ابعاد انسانی، فرهنگی و بین‌المللی آموزش را در حکم موثرترین عامل برای تضمین صلح در آموزش رسمی و غیررسمی در چارچوب دهه جهانی توسعه فرهنگی قلمداد کرده است.

سیر تحول آموزش ارزش‌ها

با این که انتقال فرهنگ و ارزش‌های جامعه از گذشته دور و از بدو تاسیس مدارس، از دغدغه‌های نظام‌های آموزشی بوده است، آموزش رسمی ارزش‌ها به طور گسترده در حکم یک ضرورت و وظیفه اخلاقی، از دستاوردهای چند دهه اخیر است. در واقع تا سال‌های ۱۹۹۰، تلاش و تمرکز مدارس در کشورهای غربی بیش‌تر در جهت بهبود عملکرد تحصیلی و رساندن پیشرفت درسی دانش‌آموزان به بالاترین حد ممکن بود. از سال ۱۹۹۴ نتایج پژوهش‌های جدید نوروساینس^۱ نشان داد که شرط یادگیری موثر دانش‌آموزان، توجه به جنبه‌های عاطفی و اجتماعی آنان است و این امر به همان اندازه تاکید بر جنبه‌های شناختی، اهمیت دارد. از این زمان مفهوم و محتوای یادگیری مورد تجدیدنظر قرار گرفت و به موضوعاتی مانند مهارت‌های اجتماعی، روحیه همدردی، شناخت خود و تفکر انتقادی توجه شد و تعادلی بین بعد شناختی آموزش و شکل‌گیری شخصیت فردی دانش‌آموز برقرار گردید. بدین ترتیب، آموزش ارزش‌ها که تا آن زمان در مدارس به صورت یک وظیفه اخلاقی برای فرد مطرح می‌شد جای خود را به برنامه جدیدی داد که در حکم یک ضرورت آموزشی و پژوهشی، ضمن توجه به اخلاق، به آموزش و رشد جنبه‌های اجتماعی، عاطفی، فیزیکی و ذهنی دانش‌آموز نیز می‌پردازد. ارزش‌ها و نگرش‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم بر رابطه ما با دیگران و بر فعالیت‌هایمان در محیط و تصویری که از آینده داریم تاثیر می‌گذارد. از ارزش‌ها به منزله استانداردها و اصولی نام می‌برند که با استفاده از بهره‌وری از آنها درباره اهمیت یک فکر و عمل قضاوت کرده و تصمیم می‌گیریم که چه چیز خوب، بد یا غلط است. انتظار می‌رود که اخلاق در حکم هنجارهای اجتماعی، قانونی و مذهبی مردم را در ارائه رفتارهای مسئولانه کمک کند اما هر نظام اخلاقی به رفتارهای مسئولانه ختم نمی‌شود. آموزش ارزش‌ها می‌تواند به ما نشان دهد که کدام نظام اخلاقی مضر و کدامیک مطلوب است. طبیعتاً تغییر رفتار در اثر روبرو بودن با سوالاتی در مورد درست یا غلط ایجاد می‌شود (۲۰۱۰، Value Education, TLSF).

اسناد بین‌المللی، طرح‌های چند ملیتی و کشوری در زمینه آموزش ارزش‌ها در مدرسه از دهه ۱۹۹۰

با این که تاکنون سند خاصی درباره آموزش مجموعه‌ای از ارزش‌ها که قابل توجیه و بکارگیری در مدارس در سطح جهان باشد تدوین نشده است، اما در مورد بسیاری از ارزش‌های مورد تأیید جهانی مانند حق آموزش برای

^۱ - Nero Science

همه، دفاع از حقوق بشر، صلح، عدم خشونت، مقابله با تبعیض و نژادپرستی، تنوع فرهنگی، شهروندی دموکراتیک و غیره، اسناد معتبری در سطح بین‌المللی تصویب و اعلام گشته است.

همچنین علاوه بر اسناد تصویب شده و تلاش‌هایی که در سطح کشورها در جهت گسترش ارزش‌ها یا فضیلت‌های خاص انجام می‌گیرد، طرح‌های چند ملیتی در زمینه آموزش ارزش‌ها در مدارس، با استفاده از تجربه‌ها، امکانات و ابتکارهای گروهی از کشورها، دانش‌آموزان را در شناخت و بکارگیری هنجارهای مورد توافق جامعه جهانی یاری می‌کند.

برخی از مهمترین اسناد در زمینه آموزش ارزش‌ها شامل بیانیه‌ها، قطعنامه‌ها، طرح‌ها و برنامه‌هایی به شرح زیر است:

- برنامه میان مدت یونسکو^۱ (۱۹۹۵-۱۹۹۰) در زمینه تقویت ابعاد انسانی، فرهنگی و بین‌المللی آموزش
- کنسرسیوم موسسه‌های توسعه و تحقیق در آموزش (CIDREE)^۲ ۱۹۹۰- تدوین برنامه VEEP چارچوبی برای بحث در زمینه ارزش‌ها در آموزش با ارائه مجموعه‌ای از استراتژی‌ها، رهنمون‌ها و رویکردهای تجربی
- اسکاتلند (۱۹۹۱)- سند جامع شورای مشورتی برنامه‌ریزی درسی^۳ در زمینه فهرست ارزش‌هایی که نظام آموزشی اسکاتلند موظف است آنها را ارتقا بخشد
- استرالیا (۱۹۹۱)- سند وزارت آموزش و پرورش و کارآفرینی تحت عنوان "سند ارزش‌هایی که تدریس می‌کنیم"^۴ شامل ارزش‌های مربوط به یادگیری، ارزش‌های مربوط به خود و دیگران، ارزش‌های مربوط به مسئولیت‌های شهروندی
- آمریکا (۱۹۹۱) ایجاد گروه همیاری در پرورش منش (CEP)^۵ شامل ائتلاف سازمان‌ها و افراد متعهد به پرورش شخصیت قوی از نظر اخلاقی در دانش‌آموزان از سال اول تا دوازدهم
- یونسکو CIDREE (۱۹۹۳-۱۹۹۲) اجرای اولین طرح‌های تجربی در زمینه آموزش ارزش‌ها و تدوین رهنمون ارزش‌ها در تقویت ابعاد انسانی و بین‌المللی آموزش^۶

^۱ - UNESCO, Medium Term (۱۹۸۹)

^۲ - Consortium of Institution for Development & Research in Education in Europe

^۳ - Scottish Consultative Council of the Curriculum (۱۹۹۱), Values in Education, Paper for Discussion and Development

^۴ - The Values We Teach

^۵ - Character Education Partnership

^۶ - Guidelines for Values for the Humanistic & International Education

- یونسکو (۱۹۹۳) برگزاری ششمین کنفرانس منطقه‌ای وزرای آموزش و پرورش و مسئولین برنامه‌ریزی اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (کوالالمپور) در زمینه توجه به ارزش‌ها در آموزش^۱
- استرالیا (۱۹۹۴) - قطعنامه در زمینه شناخت دموکراسی در مدرسه و راه‌اندازی برنامه شناخت دموکراسی با ۱۸ واحد درسی برای دانش‌آموزان و تامین اعتبارات برای رشد حرفه‌ای معلمان^۲
- آمریکا (۱۹۹۴) - سند تعیین استانداردهای ملی برای مردم و حکومت. استانداردهای پایه‌های چهارم و هشتم و دوازدهم آموزش به منظور پرورش انسان‌هایی مشارکت‌جو مجهز به دانش پایه‌ای قوی^۳
- آمریکا (۱۹۹۵) - ارائه برنامه فضیلت‌ها^۴ به منظور تربیت کودکان با اخلاق و مسئولیت‌پذیر
- یونسکو، کره، سئول (۱۹۹۵) - راه‌اندازی شبکه APNIEW^۵ با همکاری ۷ کشور برای صلح، حقوق بشر و دموکراسی
- شورای اروپا (۱۹۹۷) بیانیه حقوق بشر و اعلامیه حقوق بشر^۶
- استرالیا (۱۹۹۸) - NSW^۷ بیانیه ارزش‌ها، مهارت‌ها و برداشت‌ها، کار در مدارس دولتی، چارچوب جامع برای رشد حرفه‌ای معلمان و کارکنان مدارس در زمینه ارتقا جامعه‌ای چند نژادی، چند فرهنگی و چند مذهبی^۸
- انگلستان (۱۹۹۹) برنامه چند ملیتی رویکرد جامع صلح LVEP^۹ در مدرسه توسط دانشگاه معنوی جهانی براهماکوماریس^{۱۰}
- استرالیا (۲۰۰۰) راه‌اندازی شبکه APNIEV استرالیا برای توسعه آموزش ارزش‌ها برای صلح، حقوق بشر و توسعه پایدار

^۱ - UNESCO CIDREE, A Sense of Belonging

^۲ - New South Wales Discovering Democracy, Professional Development

^۳ - National Standards for Civic and Government, US Development of Education

^۴ - Virtues Project

^۵ - Asia Pacific Network for International Educational Values

^۶ - The European Convention on Human Rights and the Universal Declaration of Human Rights

^۷ - New South Wales

^۸ - A Statement on Values, Skills & Understandings

^۹ - Living Value Education Program

^{۱۰} - Brahma Komaris World Spiritual University

- انگلستان (۲۰۰۰) برنامه آموزشی رشد مفهومی، اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی (SMSCD)^۱
- انگلستان (۲۰۰۳) کمپین SEAL^۲ برای کمک به رشد اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان
- انگلستان (۲۰۰۳) برنامه جامع آموزشی برای معلمان و پرسنل مدرسه (ENABLE)^۳ به منظور شناخت و درک نیازهای مربوط به رشد عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان
- انگلستان (۲۰۰۸) برنامه جامع آموزش فردی اجتماعی و سلامت برای کمک به رشد عاطفی و اجتماعی کودکان و نوجوانان (PSHE)^۴
- یونسکو (۲۰۰۹) کنفرانس جهانی یونسکو در زمینه آموزش برای توسعه پایدار، نیاز برای ایجاد فرهنگ صلح^۵

آموزش ارزش‌ها در مدرسه

مفهوم آموزش ارزش‌ها در مدرسه به صورت فرایندی مطرح است که از طریق آن کودکان و نوجوانان در مدرسه با بحث درباره مسائل اخلاقی و انجام فعالیت‌های عملی، به کسب دانش و معلومات با شیوه‌ای نظام‌دار و علمی در زمینه‌هایی مانند حقوق و ارزش‌های خود، حقوق بشر، صلح، مدارا، گفتگوی بین فرهنگی، قوانین و مقررات اجتماعی می‌پردازند. در این فرایند، دانش‌آموزان اصول زیربنایی این قواعد و توانایی به کارگیری آنها را به صورت هوشمندانه در زندگی، فرا می‌گیرند. آموزش ارزش‌ها به دانش‌آموزان می‌آموزد که در زندگی خود انتخاب‌های اخلاقی داشته باشند و آنان را به ابزار لازم برای تشخیص این انتخاب‌ها مجهز می‌کند.

موضوع‌هایی که مورد توجه این آموزش در سطوح مختلف تحصیلی قرار می‌گیرد شامل مجموعه‌ای از مفاهیم از قبیل آموزش اخلاقی، رشد شخصیت، آموزش دینی، رشد معنوی، آموزش شهروندی و ارتقا فرهنگی است.

در استرالیا، کشوری که آموزش ارزش‌ها در کلیه مدارس و در همه سطوح تحصیلی انجام می‌گیرد، ارزش‌های بنیانی جامعه به شرح زیر تعیین شده است: مراقبت، مسئولیت‌پذیری، تلاش، آزادی، صداقت، همبستگی، احترام، مدارا و پذیرش اجتماعی همه افراد و گروه‌ها.

^۱ - Spiritual, Moral, Social & Cultural Development

^۲ - Social Emotional Aspect of Learning

^۳ - Emotional Needs and Behavior Learning Education

^۴ - Personal Social Health Education

^۵ - UNESCO International Conference on Education for Sustainable Development

آموزش ارزش‌ها در بسیاری از کشورها از طریق گنجاندن مفاهیم مورد نظر در دروسی مانند آموزش شهروندی، محیط‌زیست، آموزش چندفرهنگی، تاریخ، فلسفه، علوم اجتماعی، سلامت، اقتصاد، ریاضیات و فناوری اطلاعات و ارتباطات انجام می‌گیرد (ECT Interview, ۲۰۱۳).

روش‌های آموزش ارزش‌ها خود عاملی در تقویت ارزش‌های مورد نظر به شمار می‌رود. با این که روش خاص و منحصر بفردی برای این نوع آموزش پیش‌بینی نمی‌شود، معلم‌ها در معرفی و توضیح اصول اخلاقی به دانش‌آموزان می‌توانند بسته به شرایط و امکانات مدرسه از فنون مختلفی استفاده کنند. یادگیری فعال، بحث‌های کلاسی، اقدام پژوهی و یادگیری از طریق ارائه خدمات دانش‌آموزان به مدرسه یا به جامعه محلی از فنونی است که در مدارس آمریکای شمالی مورد استفاده قرار می‌گیرد (e How “Education K۱۲”, ۲۰۱۳).

رویکردهای مختلف در آموزش ارزش‌ها

رویکردهای مختلف در آموزش ارزش‌ها که به ارائه پاسخ‌های متفاوت از طرف دانش‌آموزان منجر می‌گردد، به شرح زیر معرفی شده است:

- رویکرد تلقینی یا القا کننده
- رویکرد رشد اخلاقی
- رویکرد چند فرهنگی
- رویکرد آموزش صلح
- رویکرد کنش اجتماعی و رویکرد حمایتی
- رویکرد تبیین و تصریح ارزش‌ها به منظور تشخیص ارزش‌های خود و دیگران (شناخت، تائید یا تغییر ارزش‌های خود) (Mckinney, ۲۰۱۰)

برنامه درسی و ارزش‌ها

برنامه درسی تنها درباره یادگیری واقعیت‌ها و کسب مهارت‌ها نیست. دانش‌آموزان باید یاد بگیرند که چگونه با دیگران همکاری و آنان را درک کنند، چگونه عادت‌ها و نگرش‌های سالمی به دست آورند و چگونه بین قوانین، حقوق و مسئولیت‌های خود تمایز قائل شوند.

آموزش ارزش‌ها نمی‌تواند محدود به افزایش محتوایی جدید به برنامه پر حجم و رایج درسی باشد. برنامه‌ریزی برای این آموزش قبل از هر چیز نیازمند شناخت اهداف آموزش و پرورش، شناخت انسان به صورت فردی ارزشمند و قابل احترام، شناخت جامعه و درک رابطه بین مدرسه، خانواده و جامعه است. رهنمون یونسکو (۱۹۹۳) راهبردی پنج وجهی را برای توجه به بعد ارزشی برنامه درسی شامل مراحل زیر معرفی می‌کند:

۱- تعیین ارزش‌های مدرسه

۲- ادغام ارزش‌ها در برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی

۳- ارائه فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده در زمینه موضوع‌های مربوط به حقوق بشر، فرایندهای دموکراتیک، شهروندی، مسائل مربوط به اکولوژی و مسائل مناقشه برانگیز در جامعه

۴- ارائه دروس اختیاری تخصصی برای دانش‌آموزان علاقه‌مند در زمینه آموزش مدنی، سلامت، آموزش محیط زیست

۵- ارزیابی مستمر و جدی برنامه درسی با مشارکت عوامل ذینفع

پیشنهاد یونسکو بکارگیری مراحل فوق در سطوح مختلف سیاست‌گذاری مدرسه در برقراری جو کلاس، در فرایند تدریس، در ارائه خدمات حمایتی و در توجه به وضعیت فیزیکی مدرسه شامل تدارک محیطی پذیرنده، راحت، جذاب و پاکیزه است (UNESCO-CIDREE, ۱۹۹۳).

آموزش ارزش‌ها، پرورش‌منش و آموزش فضیلت‌ها

ارزش‌ها همواره ارتباطی نزدیک با اخلاقیات داشته‌اند. ارزش‌های افراد جامعه ممکن است از یکدیگر متفاوت باشند و ارزشی که فرد برای ایده‌ها، اعمال و رفتار خاصی قائل است در تصمیم‌گیری او در مورد درست یا غلط بودن امور و وقایع تاثیر دارد.

پرورش‌منش یا کاراکتر اصطلاحی است که معمولاً برای توصیف نوعی از آموزش به کار می‌رود که به دانش-آموزان کمک کند تا به صورت افرادی با توانمندی‌های فردی و اجتماعی رشد یابند.

مفاهیمی که زیرعنوان این نوع اصطلاح قرار می‌گیرند شامل موارد زیر است :

یادگیری اجتماعی و عاطفی ، رشد استدلال اخلاقی شناختی ، یادگیری مهارت‌های زندگی ، آموزش سلامت ، پیشگیری از خشونت ، تفکر انتقادی ، استدلال اخلاقی ، حل تعارض و میانجیگری.

فضیلت‌ها مرتبط با خصوصیات و رفتارهایی‌اند که تحت تاثیر مذهب یا ارزش‌های فرهنگی خاصی قرار ندارند. برنامه‌های پرورش منش با رشد شخصیت دارای فضیلت‌های مشترکی‌اند که مورد توافق جهانی است و تدریس آن منتهی به پرورش بزرگسالان مسئولیت‌پذیر خواهد بود. قابلیت اعتماد، احترام، انصاف، مسئولیت‌پذیری، مراقبت از خود و دیگران و شهروند مسئول بودن از فضیلت‌های اساسی برای بسیاری از جوامع بشمار می‌رود (How Education K12, 2013).

لیکونا^۱ (۲۰۱۳) محققى که در صدر بنیاد همیاری در آموزش منش (CEP)^۲ قرار دارد، آموزش منش را تلاشی عمدی و آگاهانه برای رشد فضیلت‌ها یعنی خصوصیات پسندیده، عینی و مفید برای فرد و کل جامعه معرفی می‌کند. براساس نظر روانشناس فوق، این نوع یادگیری به صورت تصادفی و غیرارادی صورت نمی‌گیرد بلکه حاصل تلاش‌های فراوان و پیگیر مربیان خواهد بود. از نظر وی کودکان در صورتی با خصلت‌های نیکو پرورش خواهد یافت که در جوامعی با فضیلت رشد کرده باشند. منظور محیطی است که خانواده، مدرسه، مراکز مذهبی، رسانه‌ها، دولت، مراکز تفریحی و ورزشی و همه کسانی که امکان تاثیر گذاشتن بر ارزش‌های کودکان را دارند چه از نظر نقش الگویی خود و چه از نظر تدریس ویژگی‌های اخلاقی، تلاش لازم را برای تحقق این مهم انجام دهند. خصوصیات مورد نظر لیکونا شامل صداقت، همدردی، شجاعت، مهربانی، کنترل خود، همکاری و تلاش است یعنی ویژگی‌هایی که برای یک زندگی رضایتبخش و سازنده فردی و اجتماعی مورد نیاز خواهد بود. (Interview, 2013)

ارزیابی برنامه آموزش ارزش‌ها

با این که پژوهش‌های معتبر محدودی در کشورهای مختلف در زمینه نتایج آموزش ارزش‌ها در مدارس انجام گرفته است، نتایج مقدماتی امیدوار کننده‌ای در مورد این آموزش وجود دارد. نتیجه تحقیقی از یونسکو در زمینه جایگاه آموزش ارزش‌ها و بهزیستی دانش‌آموزان در برنامه درسی و رابطه متقابل بین این دو متغیر (در این تحقیق بهزیستی شامل احساس تعلق به مدرسه و پیشرفت تحصیلی است)، نشان می‌دهد که بهزیستی دانش‌آموزان، حاصل بکارگیری مثبت و عینی ارزش‌هایی است که در سیاست‌گذاری مدرسه، سبک رهبری، برنامه آموزشی رسمی و پنهان، روش‌های تعلیم و تربیت و کیفیت رابطه بین عوامل دینفع مدرسه نهفته است. براساس تحقیق فوق، علاوه بر عواملی مانند ارزش‌های مدرسه، ارزش‌ها و انگیزه‌های دانش‌آموز، رفتار، علائق و مشارکت او در یادگیری و بهزیستی دانش‌آموز، با آموزش مستمر و جدی ارزش‌ها مرتبط است (UNESCO, 2010).

^۱ - Likona

^۲ - سازمانی ملی در آمریکا که در جهت ارتقا آموزش منش فعالیت می‌کند

کارهای کولبرگ (۱۹۷۶) در زمینه ارزیابی سطوح رشد اخلاقی در افراد به رغم انتقادهایی که بر ابزار اندازه‌گیری مقدماتی او وارد است، قابل توجه به نظر می‌رسد. براساس نظر کولبرگ چنانچه طیفی از رشد اخلاقی در نظر گرفته شود، افراد را می‌توان در سطوح یا نقاط مختلف یک ارزش خاص قرار داد. تشخیص این سطح از رشد اخلاقی برای هر ارزش خاص یا برای هر وضعیت، ما را در تهیه گزارش در مورد ارزش‌ها و تشکیل چارچوب و معیاری برای ارزیابی، یاری خواهد کرد (Kolberg, ۱۹۷۶).

با این که کارهای کولبرگ نتوانسته تصویر کاملی از رشد اخلاقی را ارائه دهد اما انتظار می‌رود محققان دیگری از میان رفتارگرایان، روانشناسان شناختی و روان‌کاوان، تلاش‌هایی را در زمینه ارزیابی ارزش‌ها دنبال کرده و به نتایج دقیقتری برسند.

براساس آنچه گفته شد، مدارس هرگز نقشی خنثی در زمینه آموزش ارزش‌ها نداشته‌اند، ارزش‌ها در بطن هر آموزش موثری نهفته است و هر برنامه یا فعالیت آموزشی و تربیتی مدرسه به نوعی تدریس ارزش‌هاست. نحوه رفتار مدیر با کارکنان، رفتارهای معلمان با دانش‌آموزان، رفتارهایی که در مدرسه تشویق می‌گردد، روش‌های تدریس و نحوه ارزشیابی عملکرد دانش‌آموزان و حتی وضع فیزیکی، نحوه نگهداری و مراقبت از مدرسه و فضاهای آن هر یک ارزش خاصی را به دانش‌آموزان و کارکنان مدرسه منتقل می‌کند. در این زمینه نقش اساسی به عهده معلم‌هاست زیرا آنان از طریق رابطه‌ای که با دانش‌آموزان، همکاران خود و جامعه وسیعتر برقرار می‌کنند، در ارزش‌ها سهیم بوده و انتقال آنها را تسهیل می‌کنند. بنابراین علاوه بر تهیه و اجرای برنامه‌ها یا ساختارهای تحصیلی مساعد برای آموزش ارزش‌ها، سرمایه‌گذاری در آموزش اولیه و ضمن خدمت معلمان و مسئولین مدرسه برای توسعه و تقویت ارزش‌ها الزامی است.

به همین ترتیب، ارتقا بهزیستی دانش‌آموزان در گرو ایجاد فرصت‌هایی در مدرسه است که استعدادها و توانایی‌های دانش‌آموزان نه فقط در حیطه شناختی بلکه از نظر جسمی، اجتماعی، معنوی و اخلاقی نیز شکوفا گردد. بهزیستی دانش‌آموزان نمی‌تواند جدا از توجه مدرسه به ارزش‌ها و تحقق آنها در محیط آموزشی و از همه مهمتر ارزشمند دانستن خود دانش‌آموز حاصل گردد (Hawks, ۲۰۰۹).

توجه جدی به فرهنگ، مذهب و انتظارات جامعه به هنگام آموزش ارزش‌ها امری ضروری است. در عین حال سیاست‌گذاران آموزشی نمی‌توانند به پیشرفت‌های جدید روانشناسی و جامعه‌شناسی و بینش جدیدی که در زمینه فعالیت‌های کلاس و مدرسه فراهم آمده است بی تفاوت بمانند. آگاهی معلمان از نتایج بسیاری از پژوهش‌های جدید و مشارکت در آنها، معلم‌ها را با ابزارهای جدیدی برای موفقیت آموزش ارزش‌ها و تهیه برنامه‌هایی برای آموزش مدنی و شهروندی تجهیز خواهد کرد (Buchanan, ۱۹۹۹).

تعیین و تقویت ارزش‌ها باید با در نظر داشتن تناسب آنها برای آینده و با همکاری و همفکری سازمان‌های آموزشی، معلم‌ها، اولیا، شهروندان و خود دانش‌آموزان در جهت کشف و شناخت عمیق ارزش‌هایی که آموزش

داده می‌شود و طراحی فعالیت‌ها و تجربه‌هایی که بتواند به ایجاد جامعه‌ای سالم و پایدار منتهی شود، انجام گیرد.

دکتر زهرا بازرگان

عضو هیئت علمی دانشگاه تهران

منابع :

بلیک، سایمون، جولیا برد، لین گراچ - مدرسه سالم، کمک به رشد عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان در مدرسه - ترجمه زهرا بازرگان (۱۳۹۲) - تهران: انتشارات سخن

Buchanan,T(۱۹۹۷). Reorienting Moral Psychology by Taking Culture & Religion Seriously. Paper Presented to a Meeting of the Association for Moral Education in Atlanta,GA

e How “Education K۱۲”(۲۰۱۳). Basics, Pros and Cons of Teaching Values in Schools. www.e How.com

ECT Interview (۲۰۱۳: ۱۰/۲۳). Thomas Likona Talks about Character Education, by Early Childhood Today Educational Staff

Fenton,E(۱۹۶۷). The New Social Studies, Holt, Rinehart and Winston Inc

Gellel,A(۲۰۱۰). Teachers as Key Players in Values Education : Implication for Teacher Formation, Global Values Education, Wellbeing, Curriculum & Democracy

Gore,J(۱۹۹۸). Revisiting Values Education: The Role of Civics & Citizenship Education, New South Wales, Department of Education & Training, Australia

Green, P.R.(۲۰۰۷). Character Education on the Cheap
www.edweekorg/ew/articles

Hawks,N(۲۰۰۹). Values & Quality Teaching at West Kinlington Primary School in T.Lorat & R.Toomey(Eds), Values Education and Quality Teaching

Hill,V.Brian(۲۰۱۰). Value Education in Schools. Issues and Challenges, Keynote Address, Murdoch University, Australia

<http://Voices.yahoo.com/ValuesEducation-Values/۷۳۶۲۶۲۰.html>

Knight, Bridget(۲۰۱۲). Living Values Education, Being a School of Excellence, Values Education Blueprint

Kohlberg,L(۱۹۷۶). Moral Development & Behavior, Moral Stages and Moralization, Edited by Thomas Likona:Holt Rinehart and Winston. CBS,College Publishing,۱۹۷۰

Likona,T(۱۹۹۲). Educating for Character: How our Schools Can Teach Respect & Responsibility, New york, Bantam

[www.Scholastic.com/teachers/articles/ect-interview-Thomas Likona-phd Talks about Character-Education-ECT:Why is Character Education so Important](http://www.Scholastic.com/teachers/articles/ect-interview-Thomas_Likona-phd_Talks_about_Character-Education-ECT:Why_is_Character_Education_so_Important)

Mc Kinney,B(۲۰۱۰). Values Education : What Values Should be thought in High School & How

http://www.violences.yahoo.com/values_education-values_۷۳۶۲۶۲۰.html

Moral stages & Moralization, edited by Thomas Likona: Holt, Rinehart & Winston, CBS College Publishing, ۱۹۷۶

Nesbitt,J. Henderson,A(۲۰۰۳). Religious Organizations in the UK & Value Education Programs for Schools, Journal of Beliefs & Values, ۲۴(۱):۳۰-۸۸

Scottish Consultative Council on the Curriculum.(۱۹۹۱). Values in Education, Papers for Discussion & Development

Lovat.T & R.Toomey(Eds), Values Education & Quality Teaching: The Double Helix Effect(RP.۱۰۰-۱۱۹),Dordrecht, The Netherlands:Springer

UNESCO(۱۹۸۹). Medium Term ۱۹۹۰-۱۹۹۵,۲۵th Session, Paris

UNESCO(۲۰۰۹). “Values Education : Wellbeing, Curriculum & Democracy, UNESCO,Paris”, UNESCO Global Values Education, Teaching Democracy and Peace, Springer

UNESCO(۲۰۱۰). Global Values Education, Teaching Democracy and Peace, UNESCO, Paris

UNESCO(۲۰۱۰). TLSF Value Education. A Multimedia Teacher Education Program, UNESCO,Paris

UNESCO, CIDREE(١٩٩٣). A Sense of Belonging, Guidelines for Values for the Humanistic and International Dimensions of Education: UNESCO/CIDREE Publication

Value Education: Wellbeing, Curriculum & Pedagogy(٢٠١٠). Global Value Education Teaching Democracy and Peace. UNESCO, Paris

Values Education, Wikipedia the free Encyclopedia(٢٠١٣)

www.Education.monash.edu.com/profiles/ghildebr

